

У тому випадку, якщо компанія надала протилежній стороні угоди право вибирати форму оплати по операції з виплатою, заснованої на акціях: коштами або шляхом емісії часткових інструментів, вважається, що компанія надала комбінований фінансовий інструмент. Такий інструмент включає борговий компонент (по якому протилежна сторона угоди вправі вимагати оплати коштами) і частковий компонент (по якому протилежна сторона угоди вправі вимагати оплати частковими інструментами, а не коштами).

Таким чином, виплати на основі акцій є новим інструментом капіталу, а їх облік важливим аспектом кожної корпорації.

Бібліографічний список

1. *Потапов А. В.* Основные особенности ведения учета по МСФО на предприятиях добывающей отрасли // Корпоративная финансовая отчетность. Международные стандарты. — 2007. — № 1.

2. *Вели Глен А., Шорт Деніел Г.* Основи фінансового обліку / Пер. з англ. О. Мінін, О. Ткач. — К.: Основи, 1997. — 943 с.

3. *Палий В. Ф.* Международные стандарты учёта и финансовой отчетности: Учебник 3-е изд., испр. и доп. М.: ИНФРА, 2008 — 512 с.— 4. www.ligazakon.ua

Стаття надійшла до редакції 15 травня 2013 р.

УДК 332:122.5

С. І. Ходакевич, к.е.н.,
доцент кафедри банківської справи,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ТЕХНОПАРКІВ)

АНОТАЦІЯ. У статті розглядаються механізми та методи фінансування інноваційного розвитку економіки на прикладі банківського кредитування технопарків, як ключових інноваційних структур. Показані найефективніші форми кредитування технопарків банками. Запропоновано більш удосконалені механізми, методи та етапи кредитування банками України діяльності технопарків.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: технопарк, банк, венчурне фінансування, інвестиції, інновації, іпотечний кредит, овердрафт, венчурний банк, банк інноваційний.

АННОТАЦИЯ. В статье рассматриваются механизмы и методы финансирования инновационного развития экономики на примере банковского кредитования технопарков, как ключевых инновационных структур. Показаны самые эффективные формы кредитования технопарков банками. Предложены более усовершенствованные механизмы, методы и этапы кредитования банками Украины деятельности технопарков.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: технопарк, банк, венчурное финансирование, инвестиции, инновации, ипотечный кредит, овердрафт, венчурный банк, банк инновационный.

ANNOTATION. In the article mechanisms and methods of financing of innovative development of economy are examined on the example of the bank crediting of scientific park, as key innovative structures. Shown most effective forms of crediting of scientific parks by banks. More improved mechanisms, methods and stages of crediting of Ukraine of activity of scientific parks banks, offer.

KEY WORDS: scientific park, bank, venture financing, investments, innovations, mortgage loan, overdraft, venture bank, a bank is innovative.

Постановка проблеми. Одним з найважливіших елементів інноваційних інфраструктур, що визначає активне залучення національних економік до світового господарства, у кінці ХХ ст. стає така специфічна форма інтеграції науки, промисловості і капіталу, як технопарки і технополіси (синонім — «науковий парк» у Великобританії). Ці структури є основою для інноваційного процесу, що сполучає генерування наукових ідей, прикладні розробки і реалізацію наукових результатів у виробництво. У зв'язку з цим виникає питання фінансування технопарків для їх подальшого розвитку.

На шлях інноваційного розвитку економіки намагається стати й Україна. Так, відповідно до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технопарків» [1], в Україні діє 16 технопарків, з яких ефективно працюють лише вісім — «Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона» (м. Київ), «Інститут монокристалів» (м. Харків), «Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка» (м. Київ), «Київська політехніка» (м. Київ), «Вуглемаш» (м. Донецьк) та «Укрінфотех» (м. Київ), «Інститут технічної теплофізики» (м. Київ), «Яворів» (Львівська область), інші — не розпочали діяльність через брак фінансових ресурсів або знаходяться на стадії державної реєстрації. Як показує статистика, за період 2000—2012рр. технопарками України було реалізовано на 12,7 млрд. грн. інноваційної продукції, у тому числі 14 % — за кордоном. Середньорічні тем-

пи приросту обсягів інноваційної продукції технопарків становили в 2001—2006 рр. понад 50 % (у 5—7 разів вище, ніж в середньому у промисловості) [2]. Однак, незважаючи на ці показники, гострим стоїть питання джерел фінансування розвитку технопарків. Враховуючи, що в Україні на тлі слабозрозиненого фондового ринку склалася банкоцентрична фінансова модель економіки, питання фінансування інноваційних проектів для банків є актуальним з точки зору перспективи. Спробуємо це довести.

Аналіз останніх досліджень. Проблема орієнтації банківської системи на стимулювання практичної реалізації інтелектуального потенціалу через фінансування розвитку технопарків підлягала дослідженню та обговорювалась в наукових публікаціях таких авторів як: В. Геєця [3], А. Мазура [2], В. Семиноженка [4; 6], Д. Табачника [5], С. В. Онишко [6], Т. В. Паєнтко [6], К. І. Швабій [6], І.Б.Чудаєва [7], О.О.Єгорова [8] та інших. Проте у вітчизняних літературних джерелах проблемам фінансового забезпечення технопарків, а особливо ролі банківського сектора у кредитуванні їхньої діяльності, присвячено дуже мало робіт, що, на наш погляд, є не виправданим, оскільки саме від ефективного фінансового забезпечення технопарків залежить їх подальший розвиток і функціонування. Актуальність цієї проблеми диктується намаганням України стати інноваційною державою і зайняти провідне місце серед лідерів інноваційного розвитку у світовому господарстві.

Мета: Оцінити можливість інтегрування ринку банківського кредитування в інноваційний процес на прикладі кредитування банками технопарків.

Обґрунтування отриманих результатів: Український ринок банківського кредитування є частиною національної економіки. Вектор його розвитку повинен відповідати меті побудови нової моделі економічного зростання, в основі якого лежать інновації. Відповідно, ринок банківського кредитування повинен бути інтегрований в інноваційний процес і розглядатися як складова національної інноваційної системи. Ринок банківського кредитування є складовою частиною економіки, і якщо він не буде інтегрований у вирішення стратегічних задач, він стане гальмом економічного зростання. Нажаль, на даний момент, ринок банківського кредитування продовжує обслуговувати екстенсивний розвиток економіки. Так, згідно досліджень [12], починаючи з 2005 року спостерігалась тенденція все меншого кредитування суб'єктів

підприємництва і все більше — кредитування домогосподарств. Причинами такої тенденції були: політичні події 2005 року; зміна економічних пріоритетів; лобіювання інтересів представників бізнесу, орієнтованого на імпорт. Крім того, важливим фактором переорієнтації банків на домогосподарства стало те, що: фізичних осіб значно більше, ніж підприємств; фізичні особи менше схильні до детальних розрахунків доцільності й оцінки ефективності тих чи інших кредитів, у зв'язку з чим частіше переплачують за одержані кредити; фізичні особи схильні до постійного використання банківських позик на відміну від підприємств. Однак, з точки зору перспективи, як показала практика, банки програли в зв'язку з недооцінкою ризиків домогосподарств та обмеженості цього напрямку кредитування.

В той же час, на фоні зносу основних фондів в Україні (станом на 2012 рік становив 64,7 %), структура та динаміка інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування показує, що:

1. основними джерелами інвестування були й залишаються власні кошти підприємств та установ, що становлять 63,3 % від загального обсягу інвестицій у капітал ;

2. спостерігається стрімке падіння банківського кредитування з 20,7 % у 2009 році до 14,1 % у 2012 році;

3. у структурі іноземного інвестування переважають інвестування у фінансовий, а не в реальний сектор економіки; кошти іноземних інвесторів у основний капітал за період 2009—2012 рр. стрімко скоротились, відповідно становили 3,9 % та 1,4 % [9].

Можна сказати, що в Україні в основному вичерпані можливості інерційного зростання, що підтверджено звуженням попиту та надмірним насиченням внутрішнього ринку імпортованими товарами. На межі виживання опинилися високотехнологічні галузі, втрачено значну частину науково-технічного потенціалу. Такий стан справ викликаний глибокими структурними диспропорціями — значна частка виробництва є технічно та технологічно відсталим, зі значним ступенем зношеності основних фондів, низьким рівнем використання виробничих потужностей, високою енерго- та ресурсоемістю, відсутністю або низьким рівнем впровадження інновацій.

Визначаючи перспективи розвитку країни, абсолютно обґрунтованим стає амбіційна мета побудови нової економічної моделі на основі інноваційного прориву. Тільки інноваційний розвиток економіки зможе забезпечити Україні конкурентні переваги на

глобальному ринку. Пропонуючи на міжнародному ринку інноваційні продукти, які створені в окремих сегментах економіки, Україна буде конкурувати з розвиненими країнами на рівних, використовуючи конкурентні переваги в тих сегментах світової економіки, де такий прорив буде досягнуто. Тим більш, що для цього є потенціал. Так, за динамікою кількості заявок на реєстрацію інновацій, Україна опинилася в 20-ці лідерів науково-технічного прогресу. Однак, не зважаючи на це, за даними Інвестиційного центру інтелектуальної власності, зацікавленість бізнесу в Україні в науковому продукті оцінюється на рівні 1—2 %. А ось відсоток патентів на винаходи, виданих комерційним організаціям, за словами експерта, перебувають на рівні 3—4 % [10].

Як показує практика розвитку провідних країн, вони відмовляються від індустріальної економіки та економіки, заснованої на експлуатації своїх природних ресурсів, і переходять на технології 5—6-го укладів. Україна намагається будувати свій добробут на металургії й хімії — технологіях середини минулого століття. За даними Інституту економіки та прогнозування НАНУ, сьогодні економіка України складається:

- на 47 % — із технологій 3-го технологічного укладу;
- на 50 % — із технологій 4-го технологічного укладу;
- на 3 % — із технологій 5-го та 6-го технологічних укладів — технологій майбутнього [2].

Треба зазначити, що новий технологічний устрій ґрунтується на трьох ключових чинниках [11]:

1. нанотехнології, результати проникнення на нанорівень розуміння матеріального світу, який дозволяє конструювати абсолютно нові матеріали, нові технічні пристрої і проникати на рівень клітини живого організму;
2. клітинні технології і генна інженерія;
3. інформаційно-комунікаційні технології.

Як показує досвід здійснення подібних інноваційних кроків в нових індустріальних раїнах, післявоєнній Японії, сучасному Китаї та Південній Кореї, потрібне для цього нарощування інвестиційної і інноваційної активності припускає підвищення норми накопичення до 35—40 % ВВП, що є сьогодні актуальним для України. При цьому гостро стоїть питання пошуку джерел фінансування, розробки механізмів і методів використання фінансових ресурсів.

Річ у тому, що інноваційний процес охоплює весь шлях відтворення інновацій — від ідеї до її втілення в продукти виробни-

цтва. Кожен інноваційний процес, незалежно від його структури, має такі складові: науково-дослідні відкриття та конструкторські розробки (НДВКР) — посів (отримання результату) — патентування (захист) — стартап (комерціалізація) — розвиток (серійне виробництво) (див. табл. 1).

Таблиця 1

УЧАСНИКИ РИНКУ ІННОВАЦІЙ

Банки					Стратегічне фінансування
Інвестиційні фонди					
Венчурні фонди					Стратегічна участь
Фонди посівних інвестицій					Стратегічна та оперативна участь
Бізнес-ангели					
Інноваційні компанії					Повний контроль
Консалтингові агентства					Інфраструктура та інформаційне супроводження
Бізнес-інкубатори					
Центри трансферу технологій					
Патентні організації					
Контрактні дослідницькі організації і інститути					
Технопарки					
Регіональні інститути розвитку					
1-й етап НДВКР (науково-дослідні відкриття та конструкторські розробки)	2-й етап ПОСІВ (отримання результату)	3-й етап ПАТЕНТ (захист)	4-й етап СТАРТАП (комерціалізація)	5-й етап РОЗВИТОК (серійне виробництво)	

Виходячи з того, банкам відводиться роль кредитування останньої стадії інноваційного розвитку, можна сказати, що можливість інтегрування ринку банківського кредитування в іннова-

ційний процес можна оцінити по-різному. З одного боку, краще створювати систему кредитування інноваційною діяльністю, яка буде розглядатися в якості самостійного сегменту фінансово-кредитної сфери. З іншого, кредитування інновацій пов'язано зі значними кредитними ризиками, що виходять з невизначеності результатів впровадження інноваційних розробок та окупності витрат. Звідси, інновації не виступають об'єктом відносин банківського кредитування.

Дійсно, сьогодні участь банків в інноваціях в більшості випадків обмежено кредитуванням діючих підприємств, які повністю приймають на себе відповідальність за ефективність реалізації інноваційних проектів. Відсутність діючого механізму зниження інноваційних ризиків змушує підприємства і банки більш обережно відноситись до інновацій.

В той же час, на відміну від банківського, венчурне фінансування докорінно відрізняється від останнього і має певні переваги: не потребує щорічних виплат за відсотками, ліквідаційної застави, а також інвестор не вимагає страхувати свої ризики, при цьому активно допомагає новому підприємству порадами, досвідом і діловими зв'язками.

Перейдемо безпосередньо до фінансування наукових парків України. Як і всяка організація, для утворення основного і відтворення оборотного капіталу науковий парк потребує фінансування.

Потреби в основному капіталі можуть бути досить високими. Це кошти, що витрачені науковими парками на придбання землі, створення інфраструктури і будівництво будівель. Баланс між видами витрат визначається типом парку і генеральним планом його розвитку. Оборотний капітал потрібний науковому парку для покриття витрат по управлінню їм, наданню послуг клієнтським фірмам і обслуговування будівель парку. Така потреба відчувається до тих пір, поки не почнуть поступати доходи від орендної плати і послуг наукового парку, які підуть на відшкодування поточних витрат. Подальші потреби в оборотному капіталі можуть бути відносно невеликі, оскільки оренда і послуги зазвичай оплачуються вперед, а відсотки по кредитах платяться пізніше. Проте потреба в оборотному капіталі не слід недооцінювати. Вона в сильному ступені залежить від економічного оточення і стану ринку нерухомості, що серйозно впливає на заповнювану ділянки або приміщень парку. Порожні площі — найважливіший і найменш передбачуваний чинник, що впливає на рух фінансових коштів парку.

Спробуємо розглянути існуючі механізми і методи фінансового забезпечення

підтримки і розвитку технопарків в світі за допомогою банків:

1. Банківські кредити і овердрафти. Світовий досвід показує, що сьогодні серйозні банки володіють центрами підтримки малого бізнесу, мають в штаті своїх регіональних філій радників, які роблять малому бізнесу ряд послуг. Одним з них є овердрафт. Це найбільш широко відомий і найчастіше використовуваний спосіб отримання позикових коштів. Проте до нього слід прибігати тільки для покриття поточного дефіциту оборотного капіталу, але не для довгострокового фінансування. Овердрафт повертається на вимогу при досить високій обліковій ставці. Деякі банки пропонують овердрафти за умови, що при відкритті рахунку обмовляється щомісячна виплата клієнтом фіксованої суми.

2. В той же час існує ряд пакетів кредитних послуг, якими можуть скористатися підприємці. Наприклад, кредити під початок бізнесу, на розвиток бізнесу, для малого бізнесу. Кожен банк намагається мати свою власну особу, пропонуючи одні і ті ж типи кредитів, але в різних розмірах, по фіксованих або плаваючих процентних ставках, на різних умовах і з різними термінами повернення, а іноді і з відстроченням.

3. Комерційні іпотечні кредити. Це одна з найгнучкіших форм іпотечних кредитів. Банки конкурують між собою, пропонуючи різні варіанти одного і того ж пакету (різні терміни, фіксовані або плаваючі процентні ставки).

Маючи справу з банком, менеджерів наукомісткої фірми потрібно:

- систематично інформувати банк про стан бізнесу фірми;
- заздалегідь обумовлювати можливість отримання овердрафту;
- детально обґрунтовувати потреби у фінансових коштах у бізнес-плані;
- представляти банкірам не загальні міркування, а конкретні проекти, під які і може бути отримане фінансування.

У провідних країнах ринкової економіки для кредитування інноваційного бізнесу, особливо початківців та тих, хто не має власних джерел фінансування, комерційними банками застосовуються також і мікrokредити.

Для активізації інноваційної діяльності малого і середнього бізнесу велике поширення в провідних країнах ринкової економіки набули венчурні та інноваційні банки. Аналогами таких банків

є такий інститут розвитку як банк підтримки малого і середнього підприємництва.

Венчурний банк — банк, створений для кредитування ризикових проектів — розробок з невизначеним або віддаленим у часі ефектом. На випадок успішного здійснення проектів венчурний банк отримує частину доходу, визначену договором від впровадження інновації.

Банк інноваційний — спеціалізований банк, який проводить інвестиційну політику, операції з кредитування венчурного капіталу, надає кредити підприємствам на оновлення основних фондів (обладнання), реалізацію науково-технічних програм. Удосконалення виробництва в основному за рахунок власних коштів, вкладів клієнтів, випусків власних акцій та облігацій, запозичених в емісійних банках, залучення депозитів. Кредити таких банків, як правило, є середньо- і довгостроковими.

Висновки. Таким чином, на поточному етапі розвитку економіки України до найбільш суттєвих проблем її інституціонального вдосконалення відноситься проблема накопичення та здійснення інвестицій у високотехнологічні і інноваційні підприємства які пов'язані з високою мірою ризику, створення фінансового механізму, який би сприяв реалізації венчурних проектів і розвитку сегменту високотехнологічних і інноваційних виробництв. Для інтеграції ринку банківського кредитування в інноваційно-орієнтовану економіку необхідно як створення умов, так і проведення структурних змін на самому ринку:

- формування державно-приватного страхування кредитів, які направляються на реалізацію інноваційних проектів;
- створення особливих норм регулювання діяльності банків і інших кредитних організацій, що виділяють на кредитування інновацій більше 10% активів;
- створення інноваційної структури, головним призначенням якої повинно бути зменшення інноваційних ризиків;
- стимулювання попиту на інновації в країні;
- побудова інноваційної системи, що пропонуватиме субординацію відповідальності за інновації;
- стимулювання створення галузевих інноваційних банків з можливістю рефінансування інноваційних кредитів і можливістю участі в капіталах підприємств відповідних галузей.

Бібліографічний список

1. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технопарків : Закон України від 16.07.99 №991-ХІУ — [Електронний ресурс] / — Режим доступу: // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/991-14>

2. Мазур А. А. Технологічні парки України: цифри, факти, проблеми / А.А.Мазур, С.В. Пустовойт // Наука та інновації. — 2013. — Т. 9. — № 3. — С. 59—72.

3. Геец В. Специальные экономические зоны: «черные дыры» или точки экономического роста / В. Геец, В. Семиноженко // Технополис. — 2007. — № 1. — С. 30—32.

4. Семиноженко В. Технологічні парки в Україні: перший досвід формування інноваційної економіки / В. Семиноженко // Економіка України. — № 1. — 2004. — С. 16—21.

5. Технологічні парки: світовий та український досвід / за редакцією Д. В. Табачника. — К. : ТП ІЕЗ, 2004. — 48 с.

6. Онишко С. В. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності : навч. посіб. / С. В. Онишко, Т. В. Паєнтко, К. І. Швабій. — К. : КНТ, 2008. — 256 с.

7. Чудаєва І. Б. Роль комерційних банків у становленні й розвитку технопарків України [Електронний ресурс] / Чудаєва І. Б. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pprbsu/2012_34/34_01_34.pdf

8. Єгорова О. О. Вплив застосування державної підтримки на діяльність технопарків в Україні / Єгорова О. О. // Наука та інновації. — 2012. — Т. 8. — № 5. — С.89—98.

9. Статистична інформація [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.in.ukrproject.gov.ua> — офіційний сайт Державного України з інвестицій та розвитку.

10. Дубровик А. Україна — в 20-ці лідерів науково-технічного прогресу / Дубровик А. // «День» Газета: — 2012. — № 209, [Електронний ресурс] / — Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/panorama-dnya/ukrayina-v-20-ci-lideriv-naukovo-tehnichnogo-progresu>

11. Глазьев С. Сделать знание силой. Правильная теория — необходимое условие достижения целей развития экономики [Электронный ресурс] / Глазьев С. — Режим доступа: http://www.glazev.ru/econom_polit/314/

12. Воробйова О. І. Банківська система країни та її вплив на реальний сектор економіки: Монографія. — Сімферополь: Видавництво «Доля», 2008. — 200 с.

Стаття надійшла до редакції 15 травня 2013 р.